

Rolnummer 6621
Arrest nr. 52/2018 van 26 april 2018

A R R E S T

In zake : het beroep tot vernietiging van de artikelen 25 tot 27 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016, ingesteld door het « Algemeen Christelijk Vakverbond van België » en anderen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters A. Alen en J. Spreutels, en de rechters J.-P. Snappe, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul en R. Leysen, bijgestaan door de griffier F. Meersschaut, onder voorzitterschap van voorzitter A. Alen,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van het beroep en rechtspleging*

Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 16 februari 2017 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 20 februari 2017, is beroep tot vernietiging ingesteld van de artikelen 25 tot 27 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016 (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 16 augustus 2016) door het « Algemeen Christelijk Vakverbond van België », het « Algemeen Belgisch Vakverbond », de « Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België », « ACV Voeding en Diensten », « ABVV Horval », Mario Coppens, Rudy De Leeuw, Marc Leemans, Alain Detemmerman, Pia Stalpaert, Arnaud Delfosse en Peter Geurs, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Buelens, advocaat bij de balie te Brussel.

De Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. V. Pertry, advocaat bij de balie te Brussel, heeft een memorie ingediend, de verzoekende partijen hebben een memorie van antwoord ingediend en de Ministerraad heeft ook een memorie van wederantwoord ingediend.

Bij beschikking van 7 februari 2018 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers E. Derycke en P. Nihoul te hebben gehoord, beslist dat de zaak in staat van wijzen is, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 28 februari 2018 en de zaak in beraad zal worden genomen.

Aangezien geen enkel verzoek tot terechtzitting werd ingediend, is de zaak op 28 februari 2018 in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

A.1. De eerste vijf verzoekende partijen zijn representatieve werknemersorganisaties die optreden als feitelijke vereniging. Het behoort tot hun statutaire opdracht de fundamentele rechten van hun leden, in het bijzonder het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning en het grondrecht op menselijke waardigheid, te beschermen. Zij maken bij het uitoefenen van die opdracht gebruik van de vrijheid van collectief overleg. De bij de bestreden bepalingen toegekende loons- en arbeidsvoorwaarden raken de collectieve en corporatieve belangen van de werknemers, die door de eerste vijf verzoekende partijen worden vertegenwoordigd. Zij beroepen zich aldus op een eigen recht dat voortvloeit uit hun juridische aard en hun doel, die door de bestreden bepalingen kunnen worden aangetast.

Daarnaast heeft de wetgever de representatieve werknemersorganisaties op verschillende momenten betrokken bij de uitvoering van de bestreden wet en andere relevante wettelijke bepalingen. Zo dienen organen waarin zij vertegenwoordigd zijn advies te verlenen bij de uitvoeringsbesluiten. Voorts zullen zij contractspartij worden indien een collectieve arbeidsovereenkomst voor de werknemers in de horecasector wordt gesloten.

Bovendien zijn de eerste vijf verzoekende partijen wettelijk erkend om in rechte op te treden voor de naleving van collectieve arbeidsovereenkomsten. Aangezien loon- en arbeidsovereenkomsten bijna steeds door dergelijke overeenkomsten vorm krijgen, moeten de verzoekende partijen de grenzen kunnen betwisten van het kader waarin die overeenkomsten tot stand komen. Ook zijn zij bevoegd om in rechte op te treden tegen discriminatie.

De vijf volgende verzoekende partijen zijn de (co-)voorzitters van de eerste vijf verzoekende partijen. In die functie verdedigen zij de belangen van de werknemers. Sommigen van hen hebben zitting in de Nationale Arbeidsraad, dan wel in het paritair comité voor het hotelbedrijf, die betrokken zijn bij de uitvoering van de bestreden wet en die belast zijn met het onderhandelen over de loon- en arbeidsvoorwaarden van de betrokken werknemers. Om hun belang te staven, verwijzen de verzoekende partijen naar de arresten nrs. 56/93, 10/96 en 64/2009 van het Hof. Daarnaast treden zij ook op uit eigen naam, aangezien zij allen een voltijdse arbeidsovereenkomst hebben en dus beantwoorden aan de voorwaarden van artikel 4 van de wet van 16 november 2015.

De voorlaatste verzoekende partij is verbonden door een voltijdse arbeidsovereenkomst bij een werkgever die ressorteert onder het paritair comité voor het hotelbedrijf. Zij kan in haar hoedanigheid van werknemer in de horecasector worden geraakt door de toepassing van de bestreden bepalingen die het aantal overuren verhogen. Daarnaast is zij ook vakbondsafgevaardigde. De bestreden wet legt een aantal elementen vast van de loon- en arbeidsvoorwaarden, waardoor die onttrokken zouden zijn aan de onderhandelings- en overlegbevoegdheid van de vakbondsafgevaardigden.

De laatste verzoekende partij is een werknemer die met een flexi-jobarbeidsovereenkomst werd tewerkgesteld. Haar werkgever ressorteerde onder het paritair comité voor het hotelbedrijf. In haar hoedanigheid van werknemer in de horecasector kan zij worden geraakt door de toepassing van de bestreden bepalingen, die het aantal overuren verhogen.

A.2.1. De Ministerraad betwist de ontvankelijkheid van het verzoekschrift bij gebrek aan belang van de verzoekende partijen.

De eerste vijf verzoekende partijen hebben als vakorganisaties en beroepscentrales slechts een belang bij vorderingen die zijn ingesteld ter vrijwaring van hun prerogatieven. De bestreden bepalingen doen evenwel geen afbreuk aan de wettelijke voorwaarden volgens welke de vakorganisaties bij de uitvoering van de bestreden wet of de wetten betreffende de horecasector worden betrokken. Bijgevolg beschikken zij niet over het vereiste belang.

Ook de volgende vijf verzoekende partijen beschikken volgens de Ministerraad niet over het vereiste belang. Het volstaat immers niet dat zij zich opwerpen als de verdediger van de belangen van werknemers. Zij dienen aan te tonen dat de bestreden bepalingen de uitoefening van hun prerogatieven in het gedrang brengen. De verzoekende partijen tonen evenmin aan in welk opzicht zij uit eigen naam over het vereiste belang beschikken. Zij leggen geen arbeidsovereenkomst voor waaruit blijkt dat zij voltijds tewerkgesteld zijn in de horecasector. Bijgevolg worden zij niet door de bestreden bepalingen gevisieerd.

De voorlaatste verzoekende partij toont niet aan hoe de bestreden bepalingen haar rechtstreeks kunnen raken in haar hoedanigheid van vakbondsafgevaardigde. In zoverre zij uit eigen naam optreedt, zou het aangevoerde belang te hypothetisch zijn om in aanmerking te worden genomen.

De laatste verzoekende partij maakt niet aannemelijk dat zij aan de voorwaarden voldoet om onder de regeling inzake de overuren te vallen.

A.2.2. De Ministerraad betwist voorts de ontvankelijkheid *ratione temporis* van het beroep. Het enige middel is in werkelijkheid immers niet gericht tegen de thans bestreden bepalingen, doch wel tegen de wet van 16 november 2015 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken, waarvoor de beroepstermijn reeds verstreken is.

A.2.3. De Ministerraad voert tot slot aan dat het beroep tot vernietiging gedeeltelijk niet ontvankelijk is bij gebrek aan uiteenzetting van de middelen.

A.3. De verzoekende partijen benadrukken dat de bestreden bepalingen de vereiste van een sectorale collectieve arbeidsovereenkomst schrappen. Bijgevolg kan het belang van de eerste vijf verzoekende partijen als

vakorganisaties en van de vijf volgende verzoekende partijen, van wie de meesten onderhandelen binnen een paritair orgaan, niet ernstig in twijfel worden getrokken.

Wat de ontvankelijkheid *ratione temporis* betreft, erkennen de verzoekende partijen dat de wet van 16 november 2015 reeds in de mogelijkheid voorzag om de overuren tot 300 of 360 uren te verhogen. Het is evenwel pas door de thans bestreden bepalingen dat de overuren kunnen worden verhoogd zonder dat een sectorale collectieve arbeidsovereenkomst vereist is.

Ten gronde

A.4. Het enige middel is afgeleid uit een schending van de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, met de artikelen 2 en 4 van het herziene Europees Sociaal Handvest, met artikel 31 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met artikel 7 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, met de Europese richtlijn 2003/88/EG en met het IAO-Verdrag nr. 1, door de artikelen 25 tot 27 van de programmawet van 3 augustus 2016.

A.5.1. In het eerste onderdeel van het middel voeren de verzoekende partijen aan dat de bestreden bepalingen strijdig zijn met de aangevoerde normen in zoverre zij aan de werkgevers de mogelijkheid bieden werknemers uit de horecasector tot 300 respectievelijk 360 overuren op jaarbasis te doen presteren, zonder dat daarvoor inhaalrust moet worden geboden of overloon moet worden uitbetaald.

Volgens de verzoekende partijen is het bestreden artikel 25 niet redelijk verantwoord en minstens onevenredig. De wetgever zou niet hebben aangetoond dat de bestaande mogelijkheden tot het presteren van overuren op basis van artikel 26*bis*, § 2*bis*, eerste of derde lid, van de arbeidswet van 16 maart 1971 ontoereikend waren. Zelfs indien de in het middel aangevoerde normen geen directe werking hebben, mag er voor de betrokken werknemers geen aanzienlijke achteruitgang van het door die normen geboden beschermingsniveau zijn.

Ook het bestreden artikel 26 schendt naar het oordeel van de verzoekende partijen de aangevoerde normen aangezien het toestaat overuren te presteren zonder dat de werknemer daarvoor een adequate compensatie ontvangt. Daardoor worden gelijke situaties zonder redelijke verantwoording ongelijk behandeld. Allereerst heeft een werknemer die inhaalrust opneemt recht op overloon, terwijl de werknemer die de overuren laat uitbetalen daar geen recht op heeft. Bovendien valt niet in te zien waarom op de overuren waarvoor wordt besloten geen inhaalrust op te nemen door een werknemer die voltijds werkt, geen overloon verschuldigd is, terwijl dat wel het geval is voor een werknemer die deeltijds werkt. Ten slotte worden werknemers die overuren presteren zonder redelijke verantwoording op dezelfde wijze behandeld als werknemers die geen overuren presteren. Werknemers die overuren presteren worden immers niet extra betaald voor het feit dat zij meer presteren dan wat contractueel werd afgesproken.

A.5.2. De Ministerraad benadrukt dat de regeling inzake overuren gepaard gaat met een aantal beperkingen, waardoor het recht op redelijke dagelijkse en wekelijkse arbeidstijden gewaarborgd blijft. De wetgever heeft bovendien de richtlijn 2003/88/EG in acht genomen, door te bepalen dat maximaal 143 uren per periode van vier maanden worden uitbetaald zonder toekenning van inhaalrust.

De werknemer kan er zelf voor kiezen overuren te laten uitbetalen in plaats van inhaalrust op te nemen. Hij kan daar niet toe worden gedwongen. De gemiddelde arbeidsduur blijft bijgevolg ongewijzigd. Wanneer de werknemer afziet van inhaalrust, worden de overuren netto uitbetaald, hetgeen de afwezigheid van overloon compenseert. De bestreden bepalingen, die de werknemer de keuze geven tussen het opnemen van inhaalrust en het laten uitbetalen van overuren, zorgen aldus voor een vooruitgang voor de betrokken werknemers en niet voor een achteruitgang.

Het feit dat de regeling enkel van toepassing is op werknemers die voltijds zijn tewerkgesteld, is gerechtvaardigd in het licht van de doelstelling van de wetgever om werkgevers aan te moedigen deeltijdse tewerkstelling om te zetten in voltijdse tewerkstelling.

A.6.1. In het tweede onderdeel van het middel voeren de verzoekende partijen aan dat de bestreden bepalingen discriminerend zijn in zoverre zij, wat de mogelijkheid tot het presteren van overuren betreft, de werknemers uit de horecasector die in dienst zijn van een werkgever zonder geregistreerde kassa op dezelfde

wijze behandelen als de werknemers uit de horecasector die in dienst zijn van een werkgever met een geregistreerde kassa. Het enige verschil betreft het aantal overuren : voor werkgever met een geregistreerde kassa 360, voor werkgever zonder geregistreerde kassa 300. Dat verschil is evenwel miniem. In beide gevallen gaat het om meer dan een verdubbeling van wat voor andere werkgevers geldt.

De verzoekende partijen voeren aan dat de werkgevers zonder geregistreerde kassa een beroep kunnen doen op de voordelen die de bestreden wet biedt, terwijl ze niet de verplichting hebben om een geregistreerde kassa te hebben, terwijl de voormelde voordelen juist werden ingevoerd als compensatie voor de geregistreerde kassa.

A.6.2. De Ministerraad brengt in herinnering dat de wetgever met de regeling inzake overuren meerdere doelstellingen heeft nagestreefd, zoals het beperken van de loonkosten, het flexibiliseren van de tewerkstelling, het creëren van jobs, het levensvatbaar maken van de sector, het minder aantrekkelijk maken van fraude en zwartwerk en het aanmoedigen van voltijdse tewerkstelling. In werkelijkheid vormt de regeling inzake overuren op zichzelf reeds, net als de geregistreerde kassa, een maatregel in de strijd tegen zwartwerk. Het is dan ook niet onlogisch dat het hebben een witte kassa geen voorwaarde vormt voor de toepassing van de regeling inzake overuren. Dat zou volgens de Ministerraad disproportioneel zijn. Bovendien maakt de regeling wel een onderscheid : het aantal overuren dat niet verplicht moet worden ingehaald bedraagt 360 bij werkgevers met een geregistreerde kassa, terwijl dit slechts 300 bedraagt bij werkgevers zonder geregistreerde kassa. Dat onderscheid is volgens de parlementaire voorbereiding een redelijk en evenredig middel om het gebruik van de geregistreerde kassa aan te moedigen.

A.7.1. Inzake het eerste onderdeel van het enige middel benadrukken de verzoekende partijen dat de arbeidswet reeds voorzag in de mogelijkheid om het basisaantal overuren te verhogen, zij het dat daarvoor een sectorale collectieve arbeidsovereenkomst vereist was. Door die voorwaarde van een sectorale collectieve arbeidsovereenkomst te schrappen en de verhoging van het overurenkrediet hoofdzakelijk toe te vertrouwen aan de individuele werknemer, schenden de bestreden bepalingen de in het middel aangehaalde referentienormen, waarbij al die referentienormen billijke loon- en arbeidsvoorwaarden garanderen. Bovendien komt daardoor het recht op collectief onderhandelen, zoals gewaarborgd bij artikel 23 van de Grondwet, in het gedrang.

Door de mogelijkheid te bieden het aantal overuren te verdubbelen zonder dat een sectorale collectieve arbeidsovereenkomst vereist is, vormen de bestreden bepalingen een aanzienlijke achteruitgang in het beschermingsniveau van de betrokken werknemers, zowel op het vlak van de loons- en arbeidsvoorwaarden, als op het vlak van het collectief onderhandelen. Louter economische redenen kunnen de verhoging van het aantal overuren niet verantwoorden. Volgens de verzoekende partijen bevat de bestreden regeling geen enkele waarborg dat de werknemer geen nadeel mag ondervinden van het feit dat hij niet bereid is overuren te verrichten. De algemene regeling uit de arbeidswet zou niet volstaan indien het overurenkrediet dermate wordt opgetrokken.

Doordat niet meer wordt verwezen naar het derde lid van artikel 26*bis*, § 2*bis*, van de arbeidswet, dient in de horecasector, bij de verhoging van het aantal overuren, geen « bijzondere aandacht » te worden besteed aan « de werkgelegenheid, de gezondheid en veiligheid van de werknemers en de kwaliteit van de arbeid ». In de andere sectoren, waar er sprake is van een facultatieve verhoging van het overurenkrediet, is dat wel het geval.

A.7.2. Wat het tweede onderdeel van het enige middel betreft, benadrukken de verzoekende partijen dat de memorie van toelichting er geen twijfel over laat bestaan dat de bestreden bepalingen een compensatie vormen voor de witte kassa. De andere vermeende redenen zijn van algemene aard en staan niet in rechtstreeks verband met de bestreden wet.

A.8. De Ministerraad repliceert dat de verzoekende partijen in hun memorie van antwoord een nieuw middel uitzetten, in zoverre zij aanvoeren dat de bestreden bepalingen het recht op collectief onderhandelen, zoals gewaarborgd in artikel 23 van de Grondwet, in het gedrang brengen. Dat nieuwe middel is niet ontvankelijk.

De Ministerraad benadrukt dat de federale wetgeving voorziet in beroepsmogelijkheden voor de werknemer die nadeel zou ondervinden van het feit dat hij niet bereid is overuren te verrichten. Indien hij om die reden zou worden ontslagen, is er sprake van een kennelijk onredelijk ontslag. Indien hij om die reden zou worden

overgeplaatst naar een andere dienst of functie, kan de werknemer zich wenden tot de arbeidsrechtbank, desnoods in kort geding, teneinde de correcte uitvoering van de arbeidsovereenkomst te doen bevelen.

- B -

Ten aanzien van de bestreden bepalingen en de omvang van het beroep

B.1.1. De bestreden artikelen 25 tot 27 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016 bepalen :

« Art. 25. In artikel 31, eerste lid, van de wet van 16 november 2015 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° de woorden ‘ 143 uren ’ worden vervangen door de woorden ‘ 91 uren ’;

2° de woorden ‘ artikel 26*bis*, § 2*bis*, derde lid ’ worden vervangen door de woorden ‘ artikel 26*bis*, § 2*bis*, eerste lid ’.

Art. 26. In artikel 35 van dezelfde wet worden de woorden ‘ verricht overeenkomstig artikel 32 ’ vervangen door de woorden ‘ bedoeld in artikel 31 ’.

Art. 27. De artikelen 25 en 26 hebben uitwerking met ingang van 1 januari 2016 ».

B.1.2. De aldus gewijzigde artikelen 31 en 35 van de wet van 16 november 2015 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken bepalen :

« Art. 31. De 91 uren als bedoeld in artikel 26*bis*, § 2*bis*, eerste lid, van de arbeidswet van 16 maart 1971, die op vraag van de werknemer niet moeten worden ingehaald, worden verhoogd tot 300 uren per kalenderjaar bij de werkgevers of, in geval van uitzendarbeid, bij de gebruikers van wie de activiteit ressorteert onder het paritair comité voor het hotelbedrijf (PC 302).

Zij worden verhoogd tot 360 uren voor de werknemers tewerkgesteld bij werkgevers die in elke plaats van uitbating gebruik maken van het geregistreerd kassasysteem als bedoeld in het koninklijk besluit van 30 december 2009 tot het bepalen van de definitie en de voorwaarden waaraan een geregistreerd kassasysteem in de horecasector moet voldoen, en die dit kassasysteem overeenkomstig dat besluit hebben aangegeven bij de belastingadministratie ».

« Art. 35. Het overloon bepaald bij artikel 29, § 1, van de arbeidswet van 16 maart 1971 is niet van toepassing op de overuren bedoeld in artikel 31 ».

B.1.3. Artikel 26bis, § 2bis, van de arbeidswet van 16 maart 1971, waarnaar in artikel 31 van de wet van 16 november 2015 wordt verwezen, bepaalt :

« Op vraag van de werknemer worden 91 uren per kalenderjaar, gepresteerd overeenkomstig artikel 25 of artikel 26, § 1, 3°, niet aangerekend bij de berekening van het gemiddelde bedoeld in paragraaf 1 en niet in aanmerking genomen voor de naleving van de grens bedoeld bij paragraaf 1bis.

De werknemer moet deze vraag gesteld hebben nog voor de betaalperiode gedurende welke de prestaties werden verricht, verlopen is.

Deze 91 uren kunnen worden verhoogd tot 130 uren of tot 143 uren volgens de procedures vastgesteld door de Koning. In het kader van deze procedures kan de Koning toelaten om af te wijken van de artikelen 11 en 12 van de wet van 8 april 1965 tot instelling van de arbeidsreglementen. Bij de toepassing van deze procedures, zal bijzondere aandacht besteed worden aan de werkgelegenheid, de gezondheid en veiligheid van de werknemers en de kwaliteit van de arbeid ».

B.2. De bestreden bepalingen werden als volgt verantwoord :

« Artikel 25 heeft tot doel om artikel 31 van de wet van 16 november 2015 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken in overeenstemming te brengen met de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever door het op vraag van de werknemer niet in te halen overurenkrediet in de horecasector automatisch via wet op te trekken tot 300 of 360 uren, al naar gelang gebruik wordt gemaakt van het geregistreerd kassasysteem, bepaald in artikel 31 van de wet van 16 november 2015 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken.

Deze wijzigingen hebben tot gevolg dat het niet in te halen overurenkrediet, bedoeld in artikel 26bis, § 2bis, van de arbeidswet van 16 maart 1971, in de horecasector automatisch via de wet - namelijk op grond van het nieuwe eerste lid van artikel 31 van de wet van 16 november 2015 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken - wordt verhoogd tot 300 uren of 360 uren bij gebruik van het geregistreerd kassasysteem, bepaald in hetzelfde artikel 31.

Het gaat dus niet om een maximumkrediet van 300/360 uren dat slechts op grond van een sectorale collectieve arbeidsovereenkomst kan worden toegepast » (*Parl. St.*, Kamer, 2015-2016, DOC 54-1941/002, p. 3).

« Artikel 26 betreft een louter wetgevingstechnische verbetering » (*ibid.*, p. 5).

« Artikel 27 regelt de inwerkingtreding van de artikelen 25 en 26. Deze artikelen zullen uitwerking hebben met ingang van 1 januari 2016. De inwerkingtreding met uitwerking naar het verleden toe kan worden gemotiveerd door het feit dat :

- het gaat om een rechtzetting, waarmee de wettekst in overeenstemming wordt gebracht met de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever ten tijde van de inwerkingtreding;

- deze oorspronkelijke bedoeling ten tijde van de inwerkingtreding ook als dusdanig werd gecommuniceerd, zodat de werknemers en de werkgevers van de horecasector de gerechtvaardigde verwachting hadden vanaf 1 januari 2016 een krediet van 300 of 360 sociaal en fiscaal voordelig behandelde overuren te kunnen (laten) presteren en hun prestaties reeds op grond hiervan hebben uitgevoerd of ingepland, terwijl zij op grond van de huidige wettekst slechts een krediet van 91 voordelige overuren kunnen (laten) presteren;

- de ondernemingen die dit krediet reeds hebben overschreden het risico lopen op rechtzettingen en nabetaling van socialezekerheids- en fiscale bijdragen;

- het een krediet per kalenderjaar betreft, zodat de inwerkingtreding op 1 januari 2016 geen fundamentele gevolgen heeft;

- de inwerkingtreding met uitwerking naar het verleden toe, gelet op het voorgaande, de rechtszekerheid garandeert voor alle betrokken partijen » (*ibid.*, p. 6).

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

B.3.1. De Ministerraad betwist de ontvankelijkheid van het beroep tot vernietiging bij gebrek aan het rechtens vereiste belang van de verzoekende partijen.

B.3.2. Eén van de verzoekende partijen is een gewone werknemer in de horecasector die verbonden is door een voltijdse arbeidsovereenkomst. Hij doet blijken van het vereiste belang bij de vernietiging van de bestreden bepaling, die het presteren van overuren in de horecasector betreft.

Er is derhalve geen aanleiding om na te gaan of de andere verzoekende partijen over het vereiste belang beschikken.

B.4.1. De Ministerraad voert voorts aan dat het beroep tot vernietiging laattijdig is, omdat het enige middel in werkelijkheid gericht zou zijn tegen de niet gewijzigde inhoud van de wet van 16 november 2015, en niet tegen de thans bestreden bepalingen.

B.4.2. Om te voldoen aan de vereisten van artikel 3, § 1, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof moet een beroep tot vernietiging worden ingesteld binnen een termijn van zes maanden na de bekendmaking van de bestreden norm.

Wanneer een wetgever in nieuwe wetgeving een oude bepaling overneemt en zich op die wijze de inhoud ervan toe-eigent, kan tegen de overgenomen bepaling een beroep worden ingesteld binnen zes maanden na de bekendmaking ervan.

Wanneer de wetgever zich evenwel beperkt tot een louter legistische of taalkundige ingreep of tot een coördinatie van bestaande bepalingen, wordt hij niet geacht opnieuw te legifereren en zijn de grieven *ratione temporis* onontvankelijk in zoverre zij in werkelijkheid tegen de voorheen reeds bestaande bepalingen zijn gericht.

Bijgevolg moet worden nagegaan of het beroep tegen nieuwe bepalingen is gericht dan wel of het niet gewijzigde bepalingen betreft.

B.4.3. Het bestreden artikel 25 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016 wijzigt artikel 31 van de wet van 16 november 2015, dat voor de horecasector voorziet in de verhoging van het aantal overuren dat de werknemer zonder inhaalrust kan presteren.

Krachtens het oorspronkelijke artikel 31 diende die verhoging van het aantal niet in te halen overuren te worden vastgesteld overeenkomstig de door de Koning vastgestelde procedure, namelijk bij een collectieve arbeidsovereenkomst of door een wijziging van het arbeidsreglement (koninklijk besluit van 19 september 2005 tot vaststelling van de onderhandelingsprocedure tot verhoging van het quotum overuren waarvoor de werknemer kan afzien van de inhaalrust met toepassing van artikel 26*bis*, § 2*bis*, van de arbeidswet van 16 maart 1971).

Het bestreden artikel 25 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016 strekt ertoe die verhoging bij de wet zelf vast te stellen. Door aldus de vereiste van een collectieve arbeidsovereenkomst of van een wijziging van het arbeidsreglement te schrappen, kan de wetgever worden geacht opnieuw normerend te zijn opgetreden inzake de betrokken aangelegenheid.

In zoverre het beroep gericht is tegen artikel 25 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016, is het ontvankelijk. Hetzelfde geldt voor het bestreden artikel 27 van dezelfde wet, in

zoverre het de inwerkingtreding van artikel 25 regelt en dus onlosmakelijk ermee verbonden is.

B.4.4. Het bestreden artikel 26 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016 houdt een louter legistische verbetering in, die beoogt een verkeerde verwijzing in artikel 35 van de wet van 16 november 2015 recht te zetten. Laatstgenoemde bepaling verwees immers verkeerdelijk naar artikel 32 in plaats van naar artikel 31 van dezelfde wet. Die wijziging, die geen inhoudelijke verandering van de oorspronkelijke tekst tot gevolg heeft, kan niet als een uiting van de wil van de wetgever worden beschouwd om in de betrokken aangelegenheid opnieuw te legifereren.

In zoverre het beroep gericht is tegen artikel 26 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016, is het *ratione temporis* onontvankelijk. Hetzelfde geldt voor het bestreden artikel 27 van dezelfde wet, in zoverre het de inwerkingtreding van artikel 26 regelt en dus onlosmakelijk ermee verbonden is.

B.5.1. De Ministerraad voert ten slotte aan dat het beroep tot vernietiging gedeeltelijk niet ontvankelijk is bij gebrek aan uiteenzetting van de middelen.

B.5.2. Om te voldoen aan de vereisten van artikel 6 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof moeten de middelen van het verzoekschrift niet alleen te kennen geven welke van de regels waarvan het Hof de naleving waarborgt, zouden zijn geschonden, maar ook welke de bepalingen zijn die deze regels zouden schenden, en uiteenzetten in welk opzicht die regels door de bedoelde bepalingen zouden zijn geschonden.

Het Hof onderzoekt het middel in zoverre het aan de voormelde vereisten voldoet.

Ten gronde

B.6. Het enige middel is afgeleid uit een schending van de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met bepalingen van internationaal recht, door het bestreden artikel 25 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016.

In het eerste onderdeel van het middel voeren de verzoekende partijen aan dat de bestreden bepaling op discriminerende wijze afbreuk doet aan het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, in zoverre zij aan de werkgevers de mogelijkheid biedt werknemers uit de horecasector tot 300 respectievelijk 360 overuren op jaarbasis te doen presteren, zonder dat daarvoor inhaalrust moet worden geboden of een hoger loon moet worden uitbetaald.

In het tweede onderdeel van het middel voeren de verzoekende partijen aan dat de bestreden bepaling discriminerend is in zoverre zij, wat de mogelijkheid tot het presteren van overuren betreft, de werknemers uit de horecasector die in dienst zijn van een werkgever zonder geregistreerde kassa op dezelfde wijze behandelt als de werknemers uit de horecasector die in dienst zijn van een werkgever met een geregistreerde kassa.

B.7.1. Artikel 31 van de wet van 16 november 2015 voorzag reeds in de verhoging, voor de horecasector, van het aantal overuren dat de werknemer zonder inhaalrust en zonder een hoger loon kan presteren tot 300 uren respectievelijk tot 360 uren per kalenderjaar, naargelang de werkgever al dan niet gebruik maakt van de geregistreerde kassa.

Ingevolge het beroep tot vernietiging dat de verzoekende partijen tegen die bepaling hebben ingesteld, heeft het Hof, bij zijn arrest nr. 107/2017 van 28 september 2017, een middel verworpen waarin dezelfde grieven werden geformuleerd.

« B.23.2. De betrokken werknemers kunnen de werkgever vragen hun overuren onmiddellijk uit te betalen en hun dus geen inhaalrust te verlenen. De keuze ligt derhalve bij de werknemer, zodat niet op discriminerende wijze afbreuk wordt gedaan aan het recht op billijke arbeidsvoorwaarden.

Om te voldoen aan artikel 16, b), van de richtlijn 2003/88/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 november 2003 betreffende een aantal aspecten van de organisatie van de arbeidstijd heeft de wetgever bepaald dat de referentieperiode voor het berekenen van de maximale arbeidstijd ‘ niet langer is dan vier maanden ’.

B.23.3. Wanneer een werknemer kiest voor de onmiddellijke uitbetaling van zijn overuren, zijn die ‘ volledig vrijgesteld van fiscale en parafiscale lasten ’ (*Parl. St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54-1297/001, p. 8). Die vrijstelling verantwoordt de uitsluiting van de hogere betaling van overwerk.

B.24. De bestreden regeling voor het presteren van overuren staat ten slotte niet in rechtstreeks verband met het gebruik van de geregistreerde kassa. Rekening houdend met zijn

ruime beoordelingsvrijheid in sociaaleconomische aangelegenheden, diende de wetgever derhalve geen verschil in behandeling in te voeren tussen werknemers, naargelang hun werkgever wel of niet gebruik maakt van de geregistreerde kassa.

Het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie staat er evenmin aan in de weg dat de wetgever het gebruik van de geregistreerde kassa aanmoedigt door beide categorieën van werknemers in zekere mate verschillend te behandelen zoals hij met het bestreden artikel 31 heeft gedaan, meer bepaald door het aantal overuren bijkomend te verhogen indien de werkgever gebruik maakt van de geregistreerde kassa.

B.25. Voor het overige leiden de verzoekende partijen uit de internationale bepalingen, in samenhang gelezen met de aangevoerde grondwetsartikelen, geen argumenten af die tot een andere conclusie nopen ».

B.7.2. Hetzelfde geldt ten aanzien van de identieke grieven die de verzoekende partijen aanvoeren tegen de thans bestreden bepaling.

De verzoekende partijen tonen niet aan waarom het gegeven dat de wetgever, bij de bestreden bepaling, de verhoging van het aantal niet in te halen overuren voor de horecasector bij artikel 31 van de wet van 16 november 2015 zelf heeft vastgesteld, zonder dat daarvoor nog een collectieve arbeidsovereenkomst of een wijziging van het arbeidsreglement vereist is, tot een andere conclusie ten aanzien de inachtneming van het gelijkheidsbeginsel en het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning zou nopen.

B.7.3. Om dezelfde redenen als in het voormelde arrest uiteengezet, schendt het bestreden artikel 25 van de programmawet (II) van 3 augustus 2016 de in het middel aangevoerde bepalingen niet.

B.8. In hun memorie van antwoord voeren de verzoekende partijen nog aan dat de bestreden bepaling, door de vereiste van een collectieve arbeidsovereenkomst te schrappen, afbreuk doet aan het recht op collectief onderhandelen, zoals gewaarborgd bij artikel 23 van de Grondwet.

Die grief komt niet voor in het verzoekschrift en betreft bijgevolg een nieuw middel, dat om die reden niet ontvankelijk is.

B.9. Het enige middel is niet gegrond.

Om die redenen,

het Hof

verwerpt het beroep.

Aldus gewezen in het Nederlands, het Frans en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 26 april 2018.

De griffier,

De voorzitter,

F. Meersschant

A. Alen